2 VÝSLEDKY ŽÁKŮ V TESTU ČTENÁŘSKÉ GRAMOTNOSTI

2.1 PREZENTACE VÝSLEDKŮ

Výsledky výzkumu PIRLS jsou prezentovány jednak na *celkové škále* čtenářské gramotnosti, jednak na *dílčích škálách* pro čtenářské záměry a procesy porozumění.

Škály pro prezentaci výsledků výzkumu PIRLS

1) Celková škála
2) Škála čtení pro literární účely
3) Škála čtení pro informační účely
4) Škála získávání informací a vyvozování přímých závěrů
5) Škála interpretace, integrace a hodnocení

Pro oba čtenářské záměry byla vytvořena jedna dílčí škála, pro čtyři procesy porozumění byly vytvořeny dvě dílčí škály tak, že první dva a druhé dva procesy byly spojeny vždy do jedné společné škály. Pro všechny uvedené škály platí mezinárodní průměr 500 a směrodatná odchylka 100.

V tabulce 2.1 jsou uvedeny průměrné výsledky zemí na těchto škálách. Barevně jsou rozlišeny země, jejichž žáci dosáhli statisticky významně lepšího nebo horšího výsledku než Česká republika.

VÝSLEDKY ČESKÝCH ŽÁKŮ NA CELKOVÉ ŠKÁLE (ŠKÁLA 1)

Čeští žáci dosáhli lepších výsledků, než byl mezinárodní průměr.

Naši žáci se umístili přibližně uprostřed spektra zemí, jejichž výsledek se nacházel nad mezinárodním průměrem.

Statisticky významně lepších výsledků než Česká republika dosáhlo sedm zemí. Osm zemí dosáhlo obdobných výsledků jako Česká republika. Přestože těchto osm zemí dosáhlo jiného bodového výsledku než ČR, nebyly rozdíly statisticky významné.

Ve srovnání se zeměmi Evropské unie však Česká republika dosáhla výsledků pouze průměrných a vedle tří starých členských zemí ji předstihly také dvě ze sedmi zúčastněných nových členských zemí.

Průměrný věk českých žáků byl také oproti mezinárodnímu věkovému průměru mírně vyšší (průměrný věk českých žáků byl 10,5 roku, mezinárodní průměr byl 10,3 roku). Například žáci Kanady, Itálie, Nového Zélandu nebo Skotska byli v průměru o půl roku mladší než čeští žáci. Naopak například Bulharsko, Lotyško nebo Litva testovaly o půl roku starší žáky než Česká republika.

VÝSLEDKY ČESKÝCH ŽÁKŮ NA ŠKÁLÁCH PRO ČTENÁŘSKÉ ZÁMĚRY (ŠKÁLA 2 A 3)

Čeští žáci dosáhli na obou škálách lepších výsledků, než byl mezinárodní průměr.

Na škále pro literární účely dosáhlo statisticky významně lepších výsledků než Česká republika devět zemí, obdobných výsledků jako Česká republika dosáhlo sedm zemí.

Tabulka 2.1
Průměrné výsledky jednotlivých zemí na pěti škálách

Země	Celková škála (1)	Země	Čtení pro literární účely (2)	Země	Čtení pro informační účely (3)	Země	Získávání informací a vyvozování přímých závěrů (4)	Země	Interpretace, integrace a hodnocení (5)
Švédsko	561	Švédsko	559	Švédsko	559	Švédsko	563	Švédsko	558
Nizozemsko	554	Anglie	559	Nizozemsko	553	Nizozemsko	556	Anglie	556
Anglie	553	Nizozemsko	552	Bulharsko	551	Bulharsko	550	Nizozemsko	552
Bulharsko	550	Bulharsko	550	Lotyšsko	547	Anglie	546	Bulharsko	550
Lotyšsko	545	USA	550	Anglie	546	Německo	543	Kanada	549
Kanada	544	Maďarsko	548	Kanada	541	Lotyšsko	543	USA	548
Litva	543	Litva	546	Litva	540	Litva	541	Lotyšsko	545
Maďarsko	543	Kanada	545	Německo	538	**ČR**	**540**	Litva	545
USA	542	Itálie	543	Maďarsko	537	Maďarsko	540	Maďarsko	545
Itálie	541	Lotyšsko	537	Hongkong	537	Itálie	538	Itálie	541
Německo	539	Německo	537	**ČR**	**536**	Kanada	536	Nový Zéland	535
ČR	**537**	**ČR**	**535**	Itálie	536	USA	535	Německo	535
Nový Zéland	529	Nový Zéland	531	USA	533	Singapur	531	**ČR**	**533**
Skotsko	528	Skotsko	529	Francie	533	Rusko	529	Hongkong	533
Singapur	528	Singapur	528	Rusko	531	Skotsko	529	Řecko	528
Rusko	528	Řecko	528	Singapur	527	Francie	526	Skotsko	528
Hongkong	528	Rusko	523	Skotsko	527	Hongkong	522	Singapur	527
Francie	525	Island	520	Nový Zéland	525	Nový Zéland	522	Rusko	525
Řecko	524	Hongkong	518	Slovensko	522	Slovensko	521	Francie	524
Slovensko	518	Francie	518	Řecko	521	Řecko	519	Rumunsko	515
Island	512	Slovensko	512	Rumunsko	512	Island	513	Izrael	513
Rumunsko	512	Rumunsko	512	Izrael	507	Rumunsko	509	Slovensko	512
Izrael	509	Izrael	510	Moldavsko	505	Norsko	505	Island	512
Slovinsko	502	Norsko	506	Island	504	Izrael	503	Slovinsko	501
Norsko	499	Slovinsko	499	Slovinsko	503	Slovinsko	503	Kypr	495
Kypr	494	Kypr	498	Norsko	492	Kypr	493	Norsko	495
Moldavsko	492	Moldavsko	480	Kypr	490	Moldavsko	491	Moldavsko	494
Turecko	449	Turecko	448	Turecko	452	Turecko	448	Turecko	451
Makedonie	442	Makedonie	441	Makedonie	445	Makedonie	441	Makedonie	446
Kolumbie	422	Kolumbie	425	Kolumbie	424	Kolumbie	429	Kolumbie	417
Argentina	420	Írán	421	Argentina	422	Argentina	424	Argentina	413
Írán	414	Argentina	419	Írán	408	Írán	422	Írán	406
Kuvajt	396	Kuvajt	394	Kuvajt	403	Kuvajt	401	Kuvajt	392
Maroko	350	Maroko	347	Maroko	358	Maroko	353	Maroko	351
Belize	327	Belize	330	Belize	332	Belize	333	Belize	329

Výsledek země je statisticky významně lepší než výsledek ČR
Výsledek země je statisticky významně horší než výsledek ČR

Na škále pro informační účely dosáhlo statisticky významně lepších výsledků než Česká republika pět zemí, obdobných výsledků jako Česká republika dosáhlo 11 zemí.

V obou sledovaných oblastech dosáhli čeští žáci přibližně stejných výsledků. Na rozdíl od České republiky mělo 13 zemí (anglicky mluvící země: USA, Anglie, Nový Zéland, Kanada, a dále například Island, Norsko nebo Maďarsko) lepší výsledky na škále čtení pro literární účely. Naopak 11 zemí (včetně Francie, Slovenska nebo Lotyšska) dosáhlo lepších výsledků na škále čtení pro informační účely.

VÝSLEDKY ČESKÝCH ŽÁKŮ NA ŠKÁLÁCH PRO PROCESY POROZUMĚNÍ (ŠKÁLA 4 A 5)

Čeští žáci dosáhli na obou škálách lepších výsledků, než byl mezinárodní průměr.

Na škále získávání informací a vyvozování přímých závěrů dosáhly statisticky významně lepších výsledků než Česká republika tři země, obdobných výsledků jako Česká republika dosáhlo 10 zemí.

Na škále interpretace, integrace a hodnocení dosáhlo statisticky významně lepších výsledků než Česká republika 10 zemí, obdobných výsledků jako Česká republika dosáhlo osm zemí.

Na škále získávání informací a vyvozování přímých závěrů dosáhli naši žáci statisticky významně lepších výsledků než na škále interpretace, integrace a hodnocení. Podobně tomu bylo v Německu, Nizozemsku, Norsku, na Slovensku a ve Švédsku.

Je zajímavé, že lepších výsledků na škále interpretace, integrace a hodnocení dosáhla skupina, kterou tvoří anglicky mluvící země: Nový Zéland, Kanada, USA a Anglie.

2.2 VÝSLEDKY ČR VE SROVNÁNÍ SE ZEMĚMI EU A ZEMĚMI OECD

Po vstupu České republiky do Evropské unie je jistě zajímavé podívat se, jakých výsledků jsme dosáhli ve srovnání se starými a novými členskými zeměmi EU. Řada analýz v oblasti školství se provádí pro země Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), proto dále přinášíme i toto srovnání.

V tabulkách 2.2 a 2.3 je Česká republika porovnávána s jednotlivými zeměmi v rámci těchto skupin:

- staré členské země EU,
- nové členské země EU,
- EU po rozšíření,
- OECD.

Země Evropské unie, které se účastnily výzkumu PIRLS, jsou vyznačeny v mapě 2.1. Členské země OECD byly uvedeny již v mapě 1.1 v první kapitole.

Mapa 2.1
Země Evropské unie, které se účastnily výzkumu PIRLS

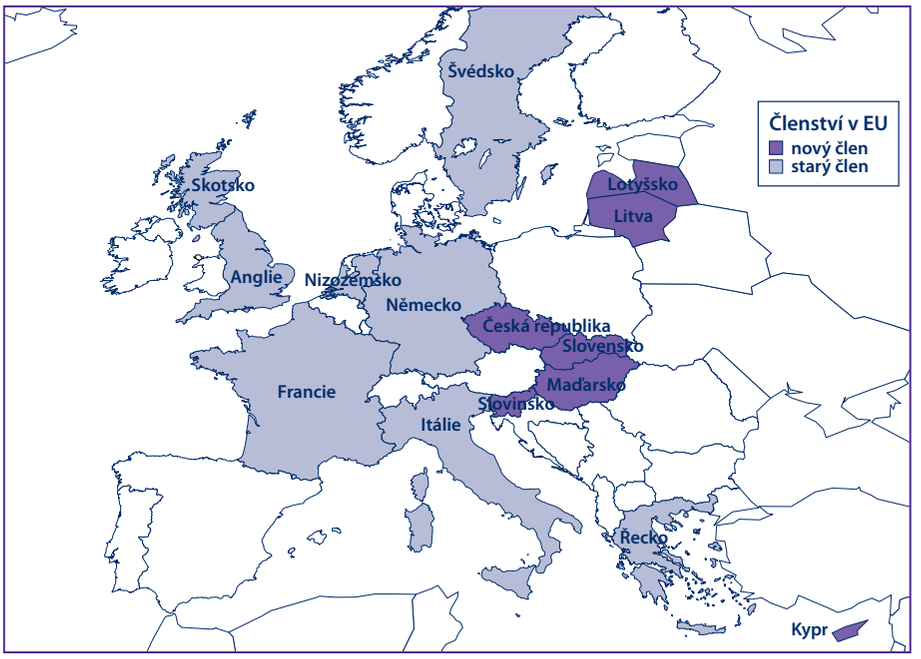

Tabulka 2.2
Srovnání ČR se starými a novými členskými zeměmi EU

ČR VE SROVNÁNÍ SE STARÝMI ZEMĚMI EU		ČR VE SROVNÁNÍ S NOVÝMI ZEMĚMI EU	
Země	**Celková škála**	**Země**	**Celková škála**
Švédsko	561	Lotyšsko	545
Nizozemsko	554	Litva	543
Anglie	553	Maďarsko	543
Itálie	541	Česká republika	537
Průměr starých zemí EU	**541**	**Průměr nových zemí EU**	**526**
Německo	539	Slovensko	518
Česká republika	537	Slovinsko	502
Skotsko	528	Kypr	494
Francie	525		
Řecko	524		

Výsledek je statisticky významně lepší než průměr skupiny zemí

Výsledek je statisticky významně horší než průměr skupiny zemí

V tabulkách 2.2 a 2.3 je kromě průměrných výsledků jednotlivých zemí uveden také průměr dané skupiny. Všechny průměry se týkají celkové škály čtenářské gramotnosti. Země, které dosáhly statisticky významně lepšího nebo horšího výsledku, než je průměr skupiny, jsou rozlišeny barevně.

Tabulka 2.3
Srovnání ČR se zeměmi EU a zeměmi OECD

ČR VE SROVNÁNÍ SE ZEMĚMI EU		ČR VE SROVNÁNÍ SE ZEMĚMI OECD	
Země	**Celková škála**	**Země**	**Celková škála**
Švédsko	561	Švédsko	561
Nizozemsko	554	Nizozemsko	554
Anglie	553	Anglie	553
Lotyšsko	545	Kanada	544
Litva	543	Maďarsko	543
Maďarsko	543	USA	542
Itálie	541	Itálie	541
Německo	539	Německo	539
Česká republika	537	Česká republika	537
Průměr EU	**534**	Nový Zéland	529
Skotsko	528	**Průměr OECD**	**529**
Francie	525	Skotsko	528
Řecko	524	Francie	525
Slovensko	518	Řecko	524
Slovinsko	502	Slovensko	518
Kypr	494	Island	512
		Norsko	499
		Turecko	449

Výsledek je statisticky významně lepší než průměr skupiny zemí

Výsledek je statisticky významně horší než průměr skupiny zemí

Přestože v mezinárodním srovnání se všemi 35 zeměmi, které se účastnily výzkumu PIRLS, dosáhla Česká republika velmi dobrých výsledků, srovnání s výše uvedenými skupinami zemí pro nás již tak příznivě nedopadlo. V rámci zemí OECD a nových členských zemí EU se Česká republika umístila těsně nad průměrem, ve srovnání s původní i rozšířenou EU se pohybuje pouze v oblasti průměru.

Tento rozdíl je způsoben tím, že jsou průměrné výsledky zemí EU i zemí OECD výrazně lepší než mezinárodní průměr, do kterého se promítají i výsledky zemí, jež dosáhly velmi nízkého počtu bodů (např. Belize, Maroko nebo Kuvajt, jejichž žáci dosáhli v průměru méně než 400 bodů). Pro posouzení výsledků České republiky je proto vhodnější použít srovnání se zeměmi EU nebo OECD, které jsou nám v mnoha ohledech bližší než země Afriky, Latinské Ameriky a než většina asijských zemí.

2.3 VÝSLEDKY V MEZINÁRODNÍM SROVNÁNÍ PODLE STANOVENÝCH ÚROVNÍ

Na základě tabulky 2.1 můžeme porovnat průměrné výsledky jednotlivých zemí a zjistit postavení České republiky vzhledem k ostatním zemím. Průměrné výsledky však nevysvětlují, jak se v rámci jednotlivých zemí liší čtenářské dovednosti žáků. Výsledky výzkumu PIRLS 2001 jsou proto prezentovány rovněž pomocí *čtyř úrovní čtenářské gramotnosti*.

Úrovně byly odvozeny z celkové škály a byly stanoveny na základě rozložení výsledků všech testovaných žáků mezinárodního vzorku.

- První úroveň odpovídá výsledku, kterého dosáhlo *horních 10 %* všech testovaných žáků.
- Druhá úroveň odpovídá výsledku, kterého dosáhla *horní čtvrtina* všech testovaných žáků.
- Třetí úroveň odpovídá výsledku, kterého dosáhla *horní polovina* všech testovaných žáků.
- Čtvrtá úroveň odpovídá výsledku, kterého dosáhly *horní tři čtvrtiny* všech testovaných žáků. Čtvrtina žáků se tedy nachází pod touto úrovní.

Analýza žákovských odpovědí na testové otázky umožnila stanovit dovednosti, které žáci na každé z těchto úrovni ovládají. V tabulce 2.4 je uveden podrobný popis jednotlivých úrovní společně s bodovými hodnotami, které je vymezují. Žák, který se nachází na určité úrovni, má dovednosti charakteristické pro danou úroveň a také dovednosti všech nižších úrovní.

Na celkové škále dosáhlo první úrovně 10 % českých žáků, druhé úrovně 32 %, třetí 69 % a čtvrté 93 %. Procento českých žáků, kteří dosáhli určité úrovně, bylo pro všechny úrovně vyšší, než byl mezinárodní průměr, s výjimkou první úrovně, kterou tvoří nejlepší žáci (pouze 10 %). Srovnáme-li **Českou republiku** a staré členské země EU, zjistíme, že první i druhé úrovně dosáhlo menší procento českých žáků, než byl průměr starých členských zemí EU. To znamená, že má ČR oproti starým členským zemím méně výborných žáků, kteří ovládají dovednosti vyšších úrovní.

Encyklopedie

Německo

Rostoucí počet dětí imigrantů představuje jazykový problém, se kterým se musí škola a učitelé vyrovnat. Tito žáci mají často potíže se čtením a psaním v němčině. V průměru je jich v Německu kolem 12 %, avšak v některých velkých městech je to až 23 %. Některé školy se však musejí vypořádat i s tím, že děti z rodin imigrantů mají nejen problémy se čtením a psaním v němčině, ale i ve svém rodném jazyce.

Tabulka 2.4
Dovednosti v rámci vymezených úrovní čtenářské gramotnosti

ÚROVEŇ	BODY	ČTENÁŘSKÉ DOVEDNOSTI
Horních 10 %	615 a více	Interpretovat pohnutky, chování a pocity hlavních postav. Integrovat myšlenky za účelem pochopení a vysvětlení hlubšího významu textu. Integrovat informace z různých textů a na základě svých znalostí a zkušeností je aplikovat na situace z běžného života.
Horní čtvrtina	570 a více	Pochopit vztahy mezi událostmi, jednáním hlavních postav. Rozpoznat určité jazykové a literární prostředky (např. metafora, personifikace). Provést interpretaci na základě informace z textu a vlastní zkušenosti.
Horní polovina	510 a více	Provést jednoduchou interpretaci textu. Pochopit hlavní myšlenku. Najít určité prvky/části textu (např. sled událostí, úloha hlavní postavy, práce s mapou, obrázkem atd.) a vyhledat specifickou informaci.
Horní tři čtvrtiny	435 a více	Vyhledat v textu jednotlivé explicitně vyjádřené informace. Vyvodit závěry, které jsou v textu jasně naznačeny.

2.4 ROZDÍLY MEZI DÍVKAMI A CHLAPCI

CELKOVÁ ŠKÁLA (ŠKÁLA 1)

Na celkové škále dosáhly dívky v průměru o 20 bodů lepšího výsledku než chlapci. Nejmenší rozdíly mezi dívkami a chlapci byly v Itálii (8 bodů), dále ve Francii (11 bodů), v Kolumbii, v Rusku a v **České republice** (12 bodů). Zemí s největšími rozdíly mezi dívkami a chlapci je Kuvajt (48 bodů).

- Dívky dosáhly ve všech zemích a na všech škálách lepších výsledků než chlapci.
- Česká republika je zemí, kde rozdíl mezi dívkami a chlapci patří k nejmenším.

ŠKÁLY PRO ČTENÁŘSKÉ ZÁMĚRY (ŠKÁLA 2 A 3)

Rovněž na obou škálách pro čtenářské záměry dosáhly dívky lepších výsledků než chlapci. V některých zemích (Anglie, Maďarsko, Norsko) byl rozdíl ve výsledcích dívek a chlapců mnohem výraznější na škále čtení pro literární účely než na škále čtení pro informační účely. Ve většině dalších zemí včetně **České**

republiky byly zjištěny obdobné výsledky, rozdíly mezi oběma škálami však již nebyly tak výrazné. V České republice dosáhly dívky na škále pro literární účely o 14 bodů lepšího výsledku než chlapci, na škále pro informační účely dosáhly dívky o 9 bodů lepšího výsledku.

ŠKÁLY PRO PROCESY POROZUMĚNÍ (ŠKÁLA 4 A 5)

I na těchto škálách si vedly dívky lépe. Bodové rozdíly mezi dívkami a chlapci byly na obou škálách přibližně stejné, pouze v některých zemích (Kuvajt, Írán, Argentina, Skotsko) byl rozdíl mezi dívkami a chlapci výraznější na škále interpretace, integrace a hodnocení než na škále získávání informací a vyvozování přímých závěrů. V **České republice** dosáhly dívky na škále získávání informací a vyvozování přímých závěrů o 15 bodů lepšího výsledku než chlapci, na škále interpretace, integrace a hodnocení dosáhly dívky o 11 bodů lepšího výsledku.

Graf 2.1
Průměrné výsledky dívek a chlapců na pěti škálách čtenářské gramotnosti

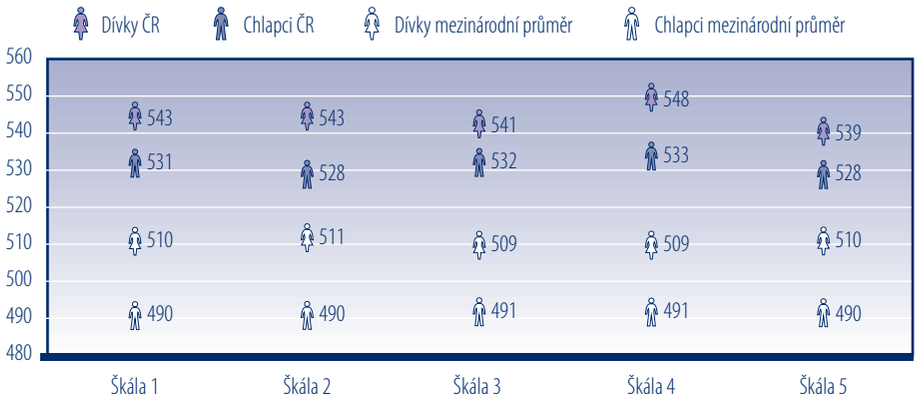

2.5 ROZDÍL MEZI MĚSTEM A VENKOVEM

2.5.1 ZASTOUPENÍ ŠKOL[3]

V této části porovnáváme městské, předměstské a venkovské školy. Jsme si vědomi toho, že by definování těchto pojmů v rámci výzkumu bylo obtížné, zejména v případě *předměstských* škol. Zařazení školy do příslušné kategorie proto plně spočívalo na subjektivním vyjádření ředitele školy v dotazníku.

Z grafu 2.2 je patrné, že Česká republika patří k zemím, v nichž převažuje zastoupení *městských* škol (55 %).[4] Nejvíce jsou městské školy zastoupeny v Argentině, Bulharsku, Itálii, Kolumbii, Litvě a Singapuru.[5]

Nejsilnější zastoupení *předměstských* škol je v Kuvajtu (80 %) a ve Švédsku (67 %), z 30 a více procent jsou tyto školy zastoupeny v Hongkongu, na Islandu, v Turecku, ve všech anglicky mluvících zemích (Anglie, Kanada, Nový Zéland, Skotsko, USA) a ve Francii.

Venkovské školy převažují především v Moldavsku (59 %) a v Norsku (56 %), ze 40 nebo více procent jsou zastoupeny v Belize, Íránu, Německu, Nizozemsku, Rumunsku, Rusku a na Slovensku.

[3] Data pro Řecko nejsou k dispozici.

[4] Nejde o procento z celkového počtu škol, ale o procento žáků, kteří se v těchto školách nacházejí. Znamená to, že se v městských školách nachází 55 % žáků. Pokud se bude v následujícím textu hovořit o procentech škol, učitelů nebo rodičů, půjde opět o procento žáků, kteří se nacházejí v těchto školách, nebo o procento žáků, které tito učitelé vyučují, nebo o procento žáků, kteří mají rodiče s uvedenými charakteristikami. Výše uvedené zjednodušení používáme z důvodu lepší přehlednosti textu.

[5] Singapur má specifické postavení, ve skutečnosti jde o jedno město.

Graf 2.2
Podíl městských, předměstských a venkovských škol v jednotlivých zemích

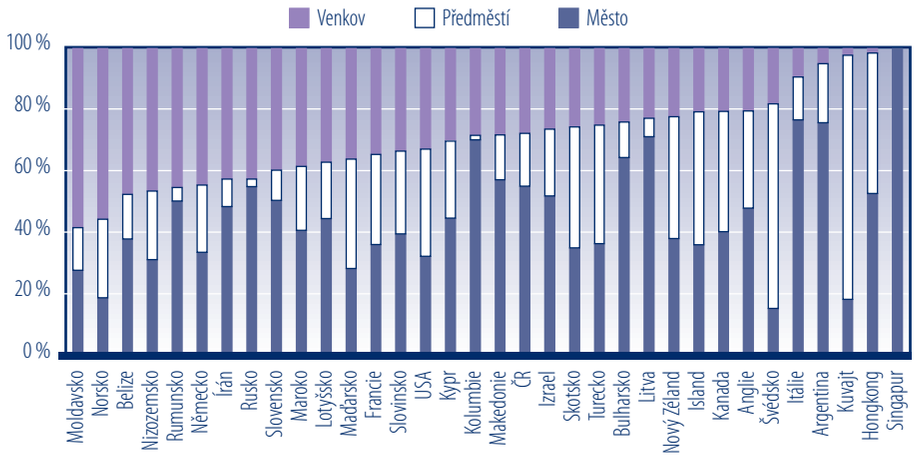

2.5.2 VLIV TYPU ŠKOLY NA VÝSLEDEK

Graf 2.3 udává, jakého výsledku dosahovali žáci na různých typech škol v zemích EU a v anglicky mluvících zemích. Vodorovná úsečka pro každý typ školy představuje interval, ve kterém se nachází průměrný výsledek tohoto typu školy. Pokud se úsečky porovnávaných typů škol vzájemně překrývají, nejsou rozdíly mezi jejich výsledky statisticky významné.

U všech *nových členských zemí EU* lze pozorovat, že *nejlepších výsledků* dosahují žáci *městských* škol a nejhorších výsledků žáci venkovských škol. Zároveň je ve výsledcích těchto typů škol velký bodový rozdíl (s výjimkou České republiky, Kypru a Slovinska). V **České republice** je bodový rozdíl nejnižší – 11 bodů ve prospěch městských škol, nejvyšší je naopak v Maďarsku – 40 bodů.

Zcela jiná situace je u *starých členských zemí EU* a u *anglicky mluvících zemí*, kde nejsou rozdíly mezi jednotlivými typy škol tak markantní, a pokud jsou statisticky významné, je zde opačná situace než v nových členských zemích.

Například v Německu a Anglii dosahují nejhorších výsledků právě žáci v městských školách a *nejlepších* výsledků ve *venkovských školách*, které jsou zejména v Německu významně zastoupeny. V Anglii si vedou venkovské školy o 31 bodů lépe než městské, v Německu je to o 24 bodů. Ve Skotsku, v USA a v Nizozemsku dosahují žáci nejhorších výsledků rovněž v městských školách, *nejlepších* však ve školách *předměstských.* V těchto zemích si venkovské školy vedou zhruba o 18 bodů lépe než školy městské.

Graf 2.3
Výsledky žáků v městských, předměstských a venkovských školách v zemích EU a v anglicky mluvících zemích

2.5.3 PŘISTĚHOVALCI A NÁRODNOSTNÍ MENŠINY

Horší výsledky městských škol ve starých zemích EU a v anglicky mluvících zemích jsou mimo jiné způsobeny tím, že jsou v městských školách více zastoupeni žáci, kteří pocházejí z rodin přistěhovalců nebo patří k národnostním menšinám. Tito žáci mohou mít problémy s jazykem většinové populace.

Žáci odpovídali na otázku, jak často mluví doma s dospělými jazykem, kterým byl napsán test. Žáci, kteří tímto jazykem mluví jen někdy, dosáhli ve všech 18 zemích (EU a anglicky mluvící země) horších výsledků než žáci, kteří jím mluví vždy nebo téměř vždy. Bodové rozdíly ve výsledku se pohybují od 19 bodů v Lotyšsku až po 55 bodů v Německu. V České republice je to 33 bodů. Ještě horších výsledků dosáhli žáci, kteří tímto jazykem nemluví s dospělými nikdy, ve většině sledovaných zemí jich je však méně než 2 %.

Graf 2.4
Zastoupení žáků podle toho, jak často mluví doma s dospělými jazykem testu

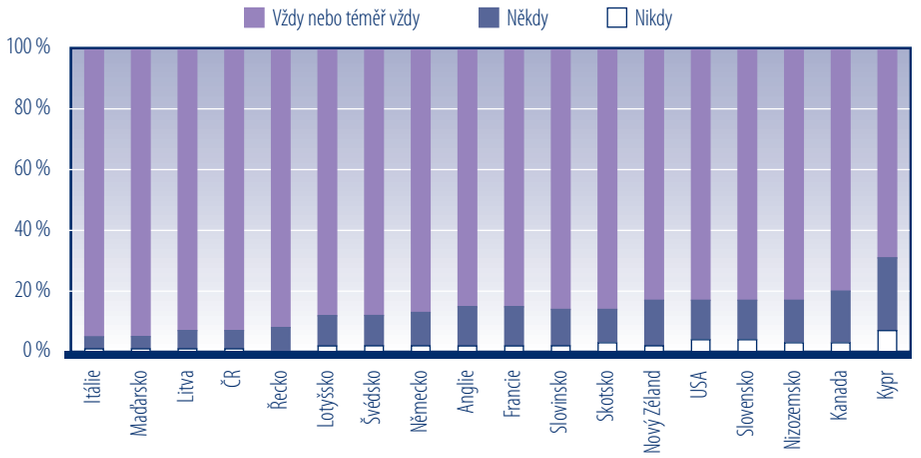

Jak je vidět z grafu 2.5, žáci, kteří mluví doma s dospělými jazykem testu jen někdy nebo nikdy, navštěvují ve starých zemích EU a anglicky mluvících zemích více městské školy, kdežto v nových zemích EU naopak spíše venkovské školy. Z nových zemí EU se největší rozdíly objevují na Slovensku.

Graf 2.5
Rozdíl v zastoupení žáků, kteří mluví doma s dospělými jazykem testu jen někdy nebo nikdy

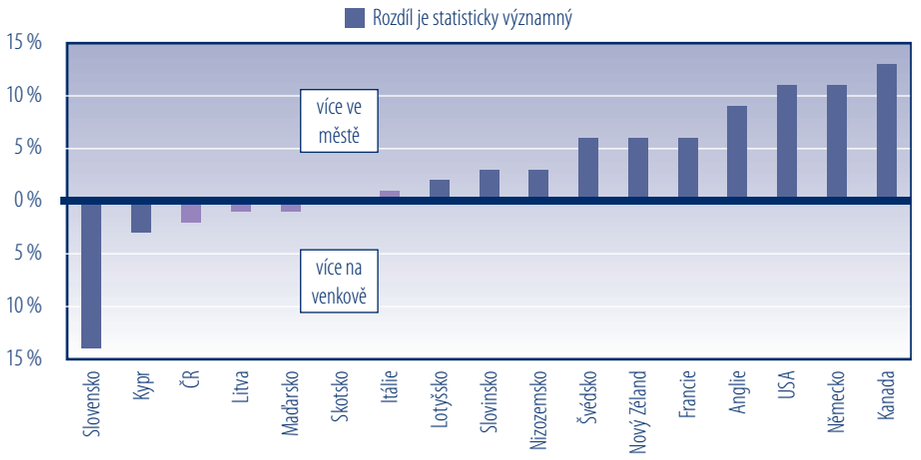

2.5.4 MĚSTSKÉ A VENKOVSKÉ ŠKOLY V ČESKÉ REPUBLICE

V České republice se neprojevily významné rozdíly mezi městskými a venkovskými školami v zastoupení žáků, kteří nemluví s rodiči česky. Městské a venkovské školy se však liší v mnoha jiných aspektech. Některým z nich se zde budeme věnovat.

Graf 2.6
Učitelé s vysokoškolským vzděláním

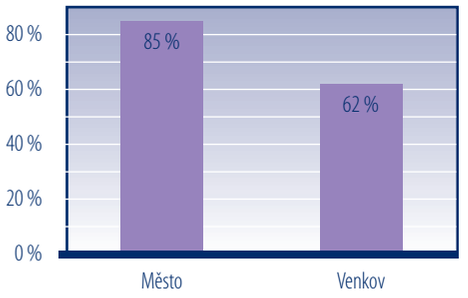

SLOŽENÍ UČITELSKÉHO SBORU

Vzdělání

Ve všech typech škol, které byly součástí vzorku, jsou učitelé, kteří nemají vysokoškolské vzdělání. V případě venkovských škol je podíl těchto učitelů největší, dosahuje téměř 40 %. Tento fakt ovšem není příčinou horších výsledků žáků venkovských škol. Průměrný výsledek žáků venkovských škol, jejichž učitel má pouze středoškolské vzdělání, byl na celkové škále 538 bodů, kdežto těch, jejichž učitel má vysokoškolské vzdělání, byl pouze 526 bodů.

Graf 2.7
Věkové rozložení učitelů v městských a venkovských školách

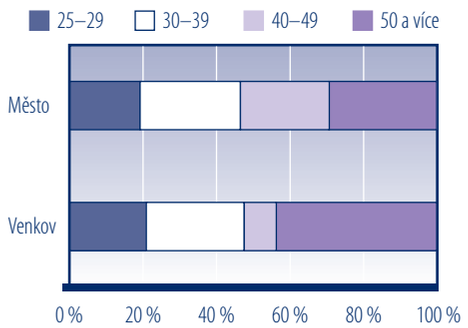

Věkové složení

Věkové rozložení učitelů je podle vzorku nejrovnoměrnější v městských školách. Ve venkovských školách je silně zastoupena kategorie nejstarších učitelů.

ŠKOLNÍ KNIHOVNY

V České republice chodí ve městě 95 % žáků do škol, které mají školní knihovnu, na venkově je to pouze 84 % žáků. Knihovny se dále liší svojí vybaveností. Městské školy mají ve svých knihovnách více titulů než školy venkovské. Na druhé straně jsou však na venkově školní knihovny více využívány než ve městě (viz kapitola 3).

Graf 2.8
Počet knih v městských a venkovských školách

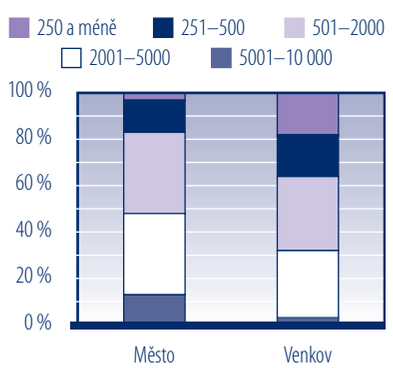

DOSTUPNOST KULTURNÍCH A VZDĚLÁVACÍCH ZAŘÍZENÍ

Ředitelé škol měli odpovědět na otázku, zda jsou některá kulturní a vzdělávací zařízení obtížněji dosažitelná, tedy zda jsou od jejich školy vzdálena více než 30 minut jízdy automobilem. Šlo o tato zařízení: *veřejná knihovna, knihkupectví, střední škola, vysoká škola, muzeum nebo galerie, divadlo nebo koncertní síň*.

S výjimkou veřejné knihovny a knihkupectví, které jsou bez větších obtíží v dosahu všech typů škol, je dostupnost uvedených zařízení výrazně horší na venkově než ve městě.

Pro 14 % žáků venkovských škol je obtížněji dosažitelná střední škola a pro 17 % žáků venkovských škol muzeum.

K nejobtížněji dosažitelným institucím patří divadlo (město 16 %, venkov 52 %) a vysoká škola (město 56 %, venkov 72 %).

DOMÁCÍ ZÁZEMÍ ŽÁKŮ

Domácí zázemí žáků se nejprve zjišťovalo odhadem ředitelů. Ředitelé odpovídali na otázku, kolik procent žáků jejich školy pochází z ekonomicky slabších rodin. Podle výpovědí ředitelů se více než polovina takových žáků nachází v 11 % městských škol a 23 % venkovských škol.

Tato skutečnost se rovněž potvrzuje, pokud se podíváme na zaměstnání rodičů žáků, tak jak ho rodiče uváděli v dotaznících. V městských školách má 37 % žáků otce dělníka nebo řemeslníka a 31 % žáků má otce odborníka nebo manažera. Na venkově pracuje jako dělník nebo řemeslník téměř 60 % otců, kdežto jako odborník nebo manažer jen 15 % otců.

Je známo, že sociální postavení rodičů má vliv na výsledky žáků. Průměrný výsledek českých žáků, jejichž otcové pracují jako odborníci nebo manažeři, je 570 bodů, průměrný výsledek žáků, jejichž otcové jsou dělníky nebo řemeslníky, pouze 527 bodů. Vzhledem k tomu, že mají městské školy větší procento žáků ze sociálně lépe situovaných rodin, nepřekvapuje, že také dosahují lepších výsledků.

Graf 2.9 ukazuje, že rozdělíme-li žáky z různých typů škol podle toho, jaké zaměstnání vykonává jejich otec, a poté porovnáme jejich výsledky, rozdíly mezi městem a venkovem zcela vymizí.

Graf 2.9
Průměrný výsledek žáků městských a venkovských škol podle zaměstnání otce

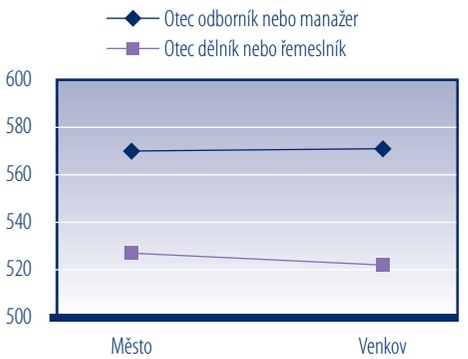

Jak je dále vidět v grafu 2.10, ve starých zemích EU (s výjimkou Švédska) jsou rozdíly v rozložení žáků s různým sociálním zázemím ve městě a na venkově mnohem menší než v nových zemích EU. V Anglii, Německu a ve Skotsku je situace dokonce opačná, neboť jsou odborníci a manažeři více zastoupeni na venkově a naopak ve městech je více dělníků a řemeslníků.

Graf 2.10
Rozdíly v zastoupení žáků s různým sociálním zázemím ve městě a na venkově

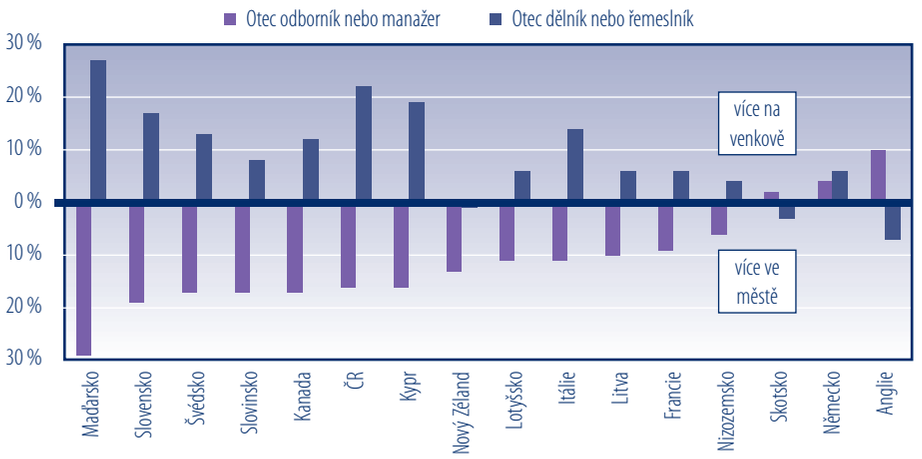

2.6 PEDAGOGICKÝ SBOR

2.6.1 ČINNOSTI ŘEDITELŮ

V jednotlivých zemích vykonávají ředitelé odlišné množství činností.

Ředitelé byli v dotazníku požádáni, aby v procentech vyjádřili množství času, které věnují následujícím činnostem:

- výuce,
- administrativním povinnostem (např. tvorba mezd, rozpočtu),
- řízení/rozvoji dovedností pedagogů,
- vztahům s rodiči a s obcí,
- vytváření kurikula a pedagogických materiálů,
- jiným povinnostem.

V grafu 2.11 jsou údaje za země EU. Ve všech zemích věnují ředitelé škol přibližně stejně času budování vztahu s rodiči, vytváření kurikula a pedagogických dokumentů.

Největší rozdíly mezi zeměmi lze zaznamenat zejména v množství času věnovaného *výuce* a *administrativním povinnostem*. Přes tyto velké rozdíly je však administrativa činností, které se věnuje poměrně hodně času ve všech zemích. **Česká republika** patří k těm, v nichž ředitelé věnují administrativě nejvíce času.

Graf 2.11
Kolik času věnují ředitelé škol v zemích EU různým činnostem

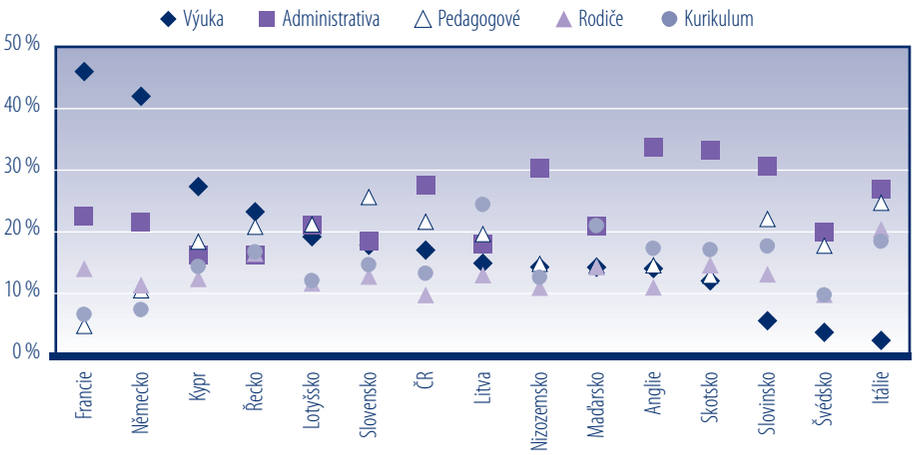

Výuce věnují téměř polovinu svého času ředitelé ve Francii a v Německu a přibližně čtvrtinu na Kypru a v Řecku. Naopak v Itálii, ve Švédsku a Slovinsku se výuce téměř nevěnují. **Česká republika** se s 18 % nachází přibližně uprostřed spektra zemí EU.

2.6.2 UČITELÉ

Zajímavým ukazatelem, který charakterizuje učitelský sbor na prvním stupni, je podíl mužů a žen. Dávno již neplatí, že by na prvním stupni učily pouze ženy.

Z následujícího grafu vyplývá, že ve starých členských zemích s výjimkou Itálie mají muži větší zastoupení, zatímco v případě nových zemí EU je jejich

podíl na výuce na prvním stupni minimální. V Nizozemsku muži představují dokonce polovinu všech učitelů 4. ročníků. V **České republice** byli muži zastoupeni přibližně 6 %.
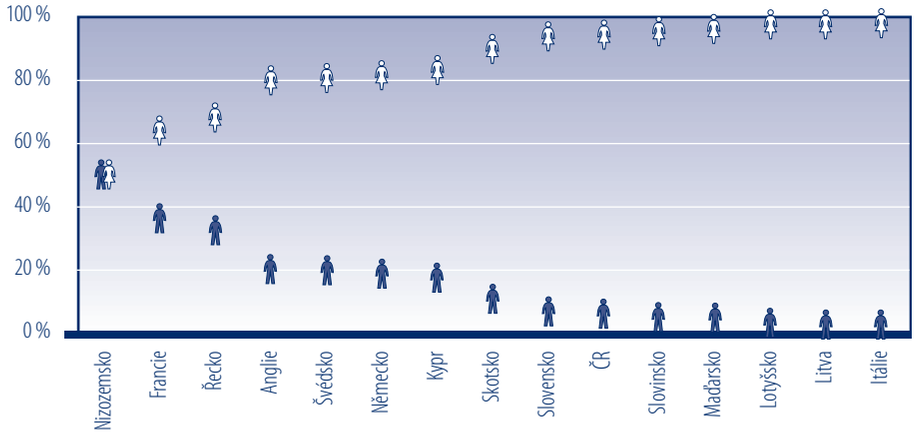
Graf 2.12
Podíl žen a mužů na výuce v zemích EU